

PARTICULIEREN ALS EFFICIËNTE BEHEERDERS VAN HET HISTORISCH ERFGOED

J. Perryck

Buitenplaatsen hebben een geschiedenis van soms honderden jaren. De buitenplaatsen hadden een functie als boerderij, als jachthuis, als 'lusthof' en waren vaak het centrum van een landgoed. Kenmerkend is de eenheid in het ontwerp van huis, interieur, tuin en park. In de zeventiende eeuw verrezen de tweede huizen van handelslieden buiten de stad, waarbij hun veelzijdige, internationale en intellectuele contacten zichtbaar werden in bijzondere architectuur van huis, bijgebouwen, tuin en park, maar ook in de kostbare inrichting en in collecties uitheemse planten en bomen. Particulieren blijken efficiënte beheerders te zijn van het historisch erfgoed.

In heel Nederland zijn honderden buitenplaatsen ontstaan, elk met een eigen karakter afhankelijk van de mode en de smaak van eigenaar. Eeuwenlang hebben nazaten van de opdrachtgever of nieuwe bewoners het complex van huis en tuin beheerd, waardoor de geschiedenis van de buitenplaats en gebruikers vervlochten zijn geraakt. De ligging, de combinatie van architectuur van huis en interieur, van tuin en park en de bewoningsgeschiedenis maken de buitenplaatsen tot een uitzonderlijk onderdeel van het nationale erfgoed. Door een consistent beheer hebben er zich daarnaast belangrijke natuurwaarden kunnen ontwikkelen. Omdat veel buitenplaatsen geheel of gedeeltelijk zijn opengesteld hebben ze bovendien een grote recreatieve betekenis.

Particulier beheer

De buitenplaatsen in Nederland dreigden in de tweede helft van de 20ste eeuw langzaam hun glans te verliezen. Wegens de hoge kosten van onderhoud bleek instandhouding van de huizen met hun tuinen en parken voor particulieren een te zware last. Men moest het complex of delen daarvan verkopen, wat leidde tot versnippering en soms tot verlies van waardevol erfgoed en landschappelijke waarden. Om de toekomst veilig te stellen van de als monument geregistreerde huizen met hun tuinen en parken, werd in 1973 de

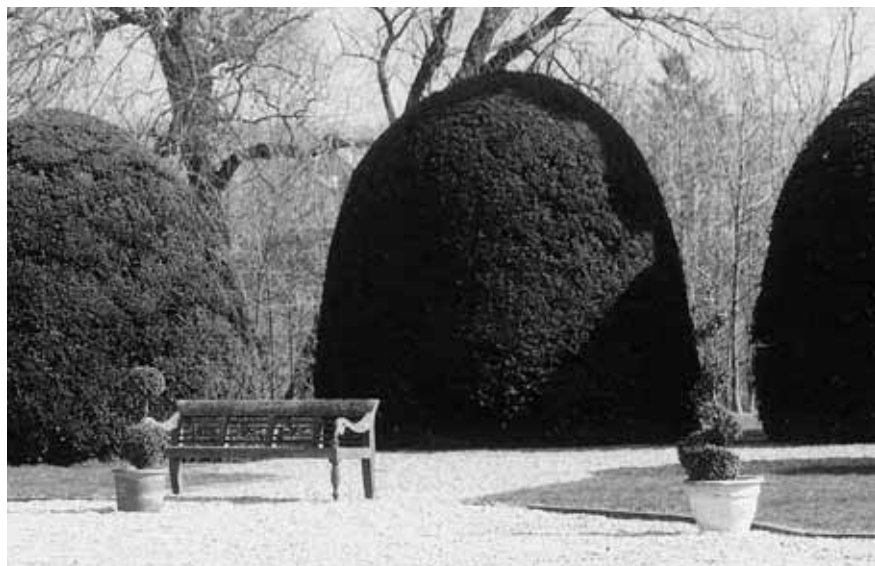
Stichting tot behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen (PHB) opgericht. Het initiatief hiervoor kwam van enkele eigenaren en van de rijksoverheid omdat men had vastgesteld dat particulier beheer de meest zorgvuldige en economische manier was om het specifieke karakter van de historische buitenplaatsen te behouden. Sedertdien zijn er subsidie- en fiscale en wettelijke maatregelen tot stand gekomen om de complexen van huis, tuin en park zoveel mogelijk in authentieke staat te houden. De belangrijkste zijn daarvoor de wijziging van de Natuurschoonwet in 1989, de wijziging van de WOZ in 1997 en de aanpassing van de Wet op de Inkomstenbelasting. Ruim 300 eigena-

ren van historische buitenplaatsen maken gebruik van de faciliteiten en kennis van PHB. In totaal zijn ongeveer 500 buitenplaatsen beschermd, waarvan er 330 in particulier bezit zijn.

Moderne aanpak van traditioneel werk

Voor zover het het huis betreft komt de wet- en regelgeving grotendeels overeen met de reguliere monumentenzorg. Daarnaast is er het Besluit rijkssubsidiering historische buitenplaatsen ontwikkeld voor het herstel van monumentale, gebouwde elementen in de tuin- en parkaanleg van de buitenplaats. De Beschikking bijdragen achterstallig onderhoud is bedoeld voor het wegwerken van achterstallig onderhoud van "groene" elementen in de tuin- en parkaanleg. Dankzij subsidie van het ministerie van LNV kan PHB substantieel bijdragen aan het behoud, het onderhoud en het herstel van de tuinen en parken. In 1982 is een hoveniersorganisatie in het leven geroepen, die bestaat uit een afdeling Onderzoek en Planvorming en een afdeling Uitvoering. De laatste bestaat voor een belangrijk deel uit uitvoerend personeel dat, vanuit depots verspreid over geheel Nederland, in kleine ploegen onderhoudswerkzaamheden op de buitenplaatsen verricht. Het vaste personeel wordt aangevuld met W.I.W.-ers (Wet Inschakeling Werkzoekenden), stagiaires en vrijwilligers, die allen waardevolle bijdragen leveren.

135

Buitenplaats Rijckholt te Groensveld in 2000. Foto: Stichting PHB, R. van Acker.

Buitenplaats Rijckholt te Groensveld in 2000. Foto: Stichting PHB, R. van Acker.

Behoud

De afdeling Onderzoek en Planvorming stelt beheersplannen op voor tuin en park in samenspraak met de eigenaar. Ter voorbereiding hiervan wordt historisch onderzoek en veldonderzoek op de buitenplaatsen verricht. In het algemeen wordt de laatste bloeiperiode van de buitenplaats gekozen als uitgangspunt voor de beheersplannen. De plannen zijn er op gericht om de aangetroffen waarden in stand te houden of te versterken. Aangetroffen elementen uit andere stijlperiodes worden echter zo veel mogelijk gerespecteerd. Binnen het kader van de door de rijksoverheid goedgekeurde beheersplannen worden vervolgens de onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd op de aangesloten buitenplaatsen.

Kenniscentrum

Terwijl uitsluitend de beschermde buitenplaatsen voor hoveniershulp in aanmerking komen, tracht PHB kennis te vergaren van alle aspecten van historische buitenplaatsen in het algemeen en zich ook voor anderen dienstbaar te maken. PHB is adviseur van de rijksoverheid inzake de instandhouding en bij de uitvoering van de Beschikking bijdragen achterstallig onderhoud. Zij is gesprekspartner van diverse instellingen op het gebied van historische tuinen en parken. De hoveniers van PHB hebben door scholing en ervaring een specifieke deskundigheid ontwikkeld voor het onderhoud van op historische buitenplaatsen voorkomende elementen. De afdeling Onderzoek en Planvorming beschikt over kennis van tuinen en parken en het

beheer, het behoud en herstel hiervan. Voor specialistische kennis van deelgebieden van het beheer van buitenplaatsen treedt PHB op als intermediair voor het verzamelen van informatie over waarden en verschijnselen die min of meer specifiek zijn voor historische buitenplaatsen zoals dendrologische waarden, historisch graslandbeheer, spinselvegetaties, leifruitcollecties en vleermuizen.

Binnen de mogelijkheden van een taakgerichte organisatie tracht PHB de kennis over te dragen door middel van publicaties en lezingen. Een voorbeeld is het tijdschrift 'De Woonstede door de eeuwen heen' en boeken als 'Private Country Houses in the Netherlands', 'De teelt van leifruitbomen' en 'Groene Bouwstenen', het resultaat van een dendrologisch onderzoek, dat is uitgevoerd in samenwerking met de Stichting Dendrologie. Er wordt gewerkt aan een interactieve internetsite om het bijeengebrachte archiefmateriaal en de resultaten van het werk van PHB toegankelijk te maken. De door PHB gehanteerde formule wordt in het buitenland als voorbeeld gesteld. Zo hebben de afgelopen jaren Fransen, Spanjaarden en Italianen kennis genomen van deze werkwijze met het doel te bezien of deze aanpak in eigen land zinvol zou kunnen zijn. In Nederland vervult PHB een functie als leerbedrijf voor de beroepsopleidingen voor de agrarische sector. Vanzelfsprekend zijn de voor de toekomst behouden buitenplaatsen het beste resultaat van het werk van PHB.

Voor meer informatie kun u zich wenden tot Stichting PHB, Postbus 217, 8180 AE Heerde. Tel. 0578-691735. E-mail: stichting-phb@planet.nl

J. Perryck werkt voor de stichting PHB.

CURSUSSEN

Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn

In april 2000 zijn 49 speciale beschermingszones in de zin van de Vogelrichtlijn aangewezen die gezamenlijk 20 procent van het oppervlakte van Nederland uitmaken. Wat zijn de gevolgen van deze aanwijzing op grond van het Europese recht voor het werk van alledag? Alle provincies en bijna alle gemeenten en waterschappen zullen de gevolgen voor hun besluitvorming ervaren. Het Europese recht, met name de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn, wordt in de dagelijkse praktijk van bestuursorganen steeds belangrijker. Tijdens een praktijkmiddag worden de gevolgen zoveel mogelijk vanuit de praktijk belicht. Inleidingen door prof. dr. Ch.W. Backus, mr. J. Veltman en mr. A.A. Freriks.

Het doel van de middag is kennis overdragen over de inhoud van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn en de gevolgen daarvan voor de praktijk van lagere overheden. De praktijkmiddag is dan ook vooral bedoeld voor milieuableidenden, advocaten, juristen en medewerkers van landbouw- en milieuorganisaties en adviesbureaus. De middag vindt plaats op 19 oktober in de Jaarbeurs in Utrecht. De kosten bedragen f 595,- excl. btw.